

1 Woordvolgorde in de zin

1.1 Algemene principes van de Nederlandse woordvolgorde	2
1.1.1 De oppositie <i>modificeerder</i> vs. <i>hoofd</i> (modifieur-modifié)	2
1.1.2 Het inherentieprincipe	3
1.1.3 De plaats van de persoonsvorm	4
1.1.4 Het functioneel zinsperspectief of de informatiestructuur van de zin	7
1.2 De eerste zinsplaats	9
1.2.1 Algemene karakterisering	9
1.2.2 Elementen die bij voorkeur op de eerste zinsplaats staan	12
1.2.2.1 (Thematische) elementen met een geringe informatieve waarde	12
1.2.2.2 Situerende elementen	13
1.2.2.3 Tekststructurende elementen	14
1.2.2.4 Elementen met contrastaccent	14
1.2.2.5 Elementen die een modaliteit uitdrukken	15
1.2.2.6 Het presentatieve <i>er</i>	15
1.2.3 Elementen die <i>nooit of slechts in zeer uitzonderlijke gevallen</i> op de eerste zinsplaats staan	16
1.2.3.1 Gereduceerde of clitische pronomina	16
1.2.3.2 Reflexieve en reciproke pronomina	17
1.2.3.3 Indefiniete nominale constituenten	18
1.2.3.4 Verschillende types van bijzinnen	18
1.3 Het middenstuk	18
1.3.1 Algemene karakterisering	18
1.3.2 De onderlinge volgorde van de zinsdelen in het middenstuk	20
1.3.2.1 De inherente elementen	20
1.3.2.2 Volgordetendensen bij de andere zinsdelen	22
1.4 De tweede verbale pool	26
1.4.1 Algemene karakterisering	26
1.4.2 De 'ondoordringbaarheid' van de werkwoordelijke eindgroep	27
1.4.3 De tweede verbale pool bevat geen persoonsvorm: zinnen met voor-pv	28
1.4.4 De tweede verbale pool bevat wel een persoonsvorm: zinnen met achter-pv	30
1.5 De laatste zinsplaats	31
1.5.1 Algemene karakterisering	31
1.5.2 Prepositionele constituenten	32
1.5.3 Bijzinnen	32
1.5.4 Andere constituenten	33
1.5.5 Onderlinge volgorde van de zinsdelen	34
1.6 De aanloop	34
1.7 De uitloop	38
Appendix	39

1.1 Algemene principes van de Nederlandse woordvolgorde

Een van de moeilijkste onderdelen van de Nederlandse grammatica voor een Franstalige zijn de plaatsingsmogelijkheden en de volgorde van zinsdelen en zinsdeelstukken in de Nederlandse zin. Die verschillen immers nogal in de twee talen. In de taalkunde wordt voor die volgordeverschijnselen de term *woordvolgorde* gebruikt. Het volgende voorbeeld illustreert een eerste, belangrijk woordvolgordeverschil tussen het Nederlands en het Frans in mededelende zinnen.

- (1) Zij HEEFT een cd GEKOCHT.
Elle a acheté un C.D.

De werkwoordsgroep *heeft gekocht* in (1) komt gesplitst voor: het direct object *een cd* komt tussen de persoonsvorm (het vervoegde werkwoord) *heeft* en het voltooid deelwoord *gekocht*. Als we aan die zin nog andere zinsdelen toevoegen zoals in (2), wordt nog een ander opmerkelijk verschil duidelijk: de volgorde van de zinsdelen *verleden zondag – voor haar ouders – een CD* is in het Nederlands precies de omgekeerde van die in het Frans.

- (2) Zij HEEFT *verleden zondag voor haar ouders een cd* GEKOCHT.
Elle a acheté *un C.D. pour ses parents dimanche dernier*.

Zin (2) illustreert bovendien slechts een van de volgordemogelijkheden voor een dergelijke zin. Het is in het Nederlands ook goed mogelijk dat een ander zinsdeel dan het subject onmiddellijk aan de persoonsvorm voorafgaat. Het subject volgt dan in de regel onmiddellijk na de persoonsvorm. Dat levert onder meer de volgende mogelijke volgordes op:

Verleden zondag HEEFT *zij* voor haar ouders een cd GEKOCHT.
Voor haar ouders HEEFT *zij* verleden zondag een cd GEKOCHT.

In wat volgt leggen we de woordvolgorde in het Nederlands uit aan de hand van enkele algemene principes en de plaats van het vervoegde werkwoord die de plaatsingsmogelijkheden van de zinsdelen en de beperkingen daarop bepalen:

1. de volgorde *modificeerder* vs. *hoofd*
2. het inherentieprincipe, dat de onderlinge schikking van de modificeerders regelt
3. de plaats van het vervoegde werkwoord en de tangconstructie
4. het functioneel zinsperspectief of de informatiestructuur van de zin

1.1.1 De oppositie *modificeerder* versus *hoofd* (modifieur – modifié)

Een woordgroep kan men zien als bestaande uit een *hoofd* en zijn *modificeerder*. Het hoofd zegt waarover het geheel gaat, de modificeerder specificeert dit hoofd. Zo bijvoorbeeld zegt in de woordgroep *intelligente meisjes* het hoofd *meisjes* dat we het hebben over meisjes; *intelligente* specificeert nader over welk soort *meisjes* het gaat. De modificeerder kan meestal vervangen worden door een vragende constituent, het hoofd niet: *Wat voor meisjes? Intelligente*.

Deze modificatierelatie kan men op haast alle niveaus van de grammatica waarnemen.

Zo geeft het hoofd *lezen* in de woordgroep *boeken lezen* aan dat de gehele woordgroep een leeshandeling betreft. Het direct object *boeken* specificceert wát er gelezen wordt. (*Wat lezen? Boeken*) Ook in samenstellingen vindt men dezelfde relatie terug: het woord *keukendeur* betreft een *deur* (hoofd) die nader wordt gekarakteriseerd als van een *keuken* (modificeerder). (*Welke deur? De keukendeur.*)

Deze modificatierelatie heeft een vrij grote invloed op de volgorde van de woorden. De voorbeelden van daarnet tonen dat in het Nederlands de modificeerder aan zijn hoofd voorafgaat. In heel veel gevallen is dit inderdaad zo: de basisvolgorde is in het Nederlands *modificeerder vóór hoofd*. In het Frans geldt precies de omgekeerde basisvolgorde: in de meeste gevallen komt in het Frans de modificeerder ná zijn hoofd. We geven een aantal voorbeelden waaruit deze sterke tendens blijkt:

Modificeerder voor hoofd

Hoofd voor modificeerder

samenstelling

vuilniszak
tandenborstel
schokdemper
keukendeur

sac-poubelle
brosse à dents
pare-chocs
porte de cuisine

nominale constituent

grijze wolken
een harde ovale plank
de te behandelen stof
Willems jas/Willem z'n jas

des nuages gris
une planche ovale dure
la matière à traiter
le manteau de Guillaume/à
Guillaume

verbale constituent

boeken lezen
naar de tandarts gaan
tot laat in de nacht lezen

lire des livres
aller chez le dentiste
lire jusque tard dans la nuit

Op zinsniveau treedt de basisvolgorde 'modificeerder voor hoofd' duidelijk op in de bijzin. In de onderstaande zinnen gaat het direct object (*een nieuwe auto, Hugo*) vooraf aan de werkwoordsvormen (*gelezen heeft, gezien heeft*)

[Ze zegt] dat ze *een nieuwe auto* GEKOCHT HEEFT.

[Elle dit] qu'elle a acheté une nouvelle voiture.

Omdat Margot *Hugo* GEZIEN HEEFT, ...

Parce que Margot a vu Hugo, ...

1.1.2 Het inherentieprincipe

Uit de bovenstaande voorbeelden blijkt dat de Nederlandse volgorde niet zelden een spiegelbeeld is van de Franse. Dat gebeurt ook wanneer een hoofd tegelijk verscheidene modificeerders heeft. De volgorde van de modificeerders onderling wordt dan vaak geregeld door het *inherentieprincipe*: de modificeerders die qua betekenis het nauwst verbonden zijn met hun hoofd, staan er het dichtst bij. Voor de volgorde van de zinsdelen bij een werkwoord komt dat hierop neer dat objecten

dichter bij het werkwoord staan dan adverbiale bepalingen. Door het verschil in schikking tussen hoofd en modificeerder in het Frans en het Nederlands treffen we hier ook vaak een spiegelbeeld aan.

- (1) Ze MOET elk jaar een verslag SCHRIJVEN.
Elle doit écrire un rapport chaque année.
- (2) [Ze zegt] dat ze verleden week een roman GELEZEN HEEFT.
[Elle dit] qu'elle a lu un roman la semaine passée.

Het werkwoord *schrijven* wordt in (1) zowel door *elk jaar* als door *een verslag* gemodificeerd, maar de handeling van het *schrijven* is sterker verbonden met het object (*een verslag*) dan met de omstandigheid van deze handeling (*elk jaar*). Het object staat dan normaal ook dichter bij het werkwoord, in het Nederlands aan de linkerkant van het werkwoord, in het Frans aan de rechterkant.

Prepositionele constituenten zijn echter doorgaans minder beïnvloed door dit inherentieprincipe dan nominale constituenten en hebben vrijere plaatsingsmogelijkheden. Ze kunnen ook na hun hoofd komen zoals in (3b).

- (3) a. Je MOET met een sleutel de deur OPENEN.
b. Je MOET de deur OPENEN met een sleutel.
Tu dois ouvrir la porte avec une clé.

1.1.3 De plaats van de persoonsvorm

Een derde factor die een belangrijke rol speelt in de Nederlandse woordvolgorde is de plaats van het vervoegde werkwoord (de persoonsvorm).

In bijzinnen staat het vervoegde werkwoord achteraan, samen met de eventuele andere werkwoordsvormen waarmee het de werkwoordelijke eindgroep vormt. Vergelijk de onderstaande voorbeelden:

[Er is een feest] omdat Julien morgen VERTREKT.
[Il y a une fête] parce que Julien part demain.
[Het boek] dat An vandaag GEKOCHT HEEFT, [was duur].
[Le livre] que Anne a acheté aujourd'hui [était cher].

In hoofdzinnen staat het vervoegde werkwoord echter vooraan in de zin, en niet achteraan zoals in bijzinnen. In mededelende hoofdzinnen staat het vervoegde werkwoord altijd op de tweede plaats. Hetzelfde geldt voor vragende hoofdzinnen ingeleid door een vragend woord. Vergelijk de onderstaande voorbeelden:

Hij HEEFT vanmorgen een arts GEBELD.
Il a appelé un médecin ce matin.
Waarom HEEFT hij zijn schoenen UITGEDAAN?
Pourquoi a-t-il enlevé ses chaussures?

In ja/nee-vragen komt de persoonsvorm op de eerste plaats in de zin.

HEEFT zij vandaag dat boek GEKOCHT?
Est-ce qu'elle a acheté ce livre aujourd'hui?

Het is duidelijk dat deze vaste plaats van het vervoegde werkwoord in hoofdzinnen ingaat tegen het principe *modificeerder vóór hoofd* als het vervoegde werkwoord de enige werkwoordsvorm is. Vergelijk:

- (1) Hij HEEFT een arts GEBELD.
- (2) Hij BELDE een arts.

Verschiedende woordvolgordeverschijnselen die typisch zijn voor het Nederlands, zijn het resultaat van de interactie tussen de twee bovengenoemde algemene principes en de plaats van het vervoegde werkwoord.

Zo leidt het conflict tussen de vooropplaatsing van de persoonsvorm en het principe *modificeerder vóór hoofd* tot de bekende *tangconstructie* in hoofdzinnen. Door de vooropplaatsing van de persoonsvorm wordt die van de rest van de werkwoordsgroep gescheiden. De persoonsvorm en de rest van de werkwoordelijke groep (respectievelijk *eerste* en *tweede verbale pool* genoemd), verdelen zo de zin in twee zones, die in de Nederlandse grammatica ook elk met een aparte term worden aangeduid: de *eerste zinsplaats* (de zone vóór de eerste verbale pool) en het *middenstuk* (de zone tussen de twee verbale polen). Omdat de twee verbale polen als het ware een tang vormen om de zinsdelen in het middenstuk, spreekt men van *tangconstructie*.

Boven is opgemerkt dat modificeerders in de vorm van een prepositionele constituent ook na hun hoofd kunnen volgen. Dat geldt ook voor constituenten ingeleid door andere functiewoorden als onderschikkende voegwoorden en relatieve pronomina. De mogelijke plaatsing van dergelijke constituenten na de tweede verbale pool zorgt voor een derde plaatsingszone in de zin, die de *laatste zinsplaats* wordt genoemd. Dat bijzinnen en prepositionele constituenten dikwijls niet in het middenstuk geplaatst worden, maar op de laatste zinsplaats heeft ook te maken met het vermijden van een te ingewikkelde zinstructuur (→ 1.5). De ANS (1997: 1245) spreekt in dat verband ook van een complexiteitsprincipe dat bij de woordvolgorde een rol speelt.

Elk van die plaatsingszones heeft specifieke beperkingen wat betreft de zinsdelen die er kunnen voorkomen. Enkele belangrijke beperkingen worden hier beknopt vermeld; een uitgebreide bespreking volgt in 1.2 tot 1.5.

Op de eerste zinsplaats kan normalerwijze slechts één zinsdeel voorkomen. Dat ene zinsdeel kan het subject van de zin zijn, maar, in tegenstelling tot het Frans, kunnen in het Nederlands door toedoen van de thema-remestructuur (→ 1.1.4) nagenoeg alle soorten zinsdelen op de eerste zinsplaats staan. Als de eerste zinsplaats wordt ingenomen door een ander zinsdeel dan het subject, blijft de persoonsvorm op de tweede plaats staan en komt het subject in de regel vlak na de persoonsvorm, dus in het middenstuk. Deze plaatsing van het subject noemt men *inversie*. Ja/nee-vragen (→ 2.1.2.1) en bevelende zinnen (→ 2.1.3) hebben geen eerste zinsplaats. (Zie het schema hieronder.)

In het middenstuk kunnen heel wat zinsdelen voorkomen. De volgorde van die zinsdelen in het middenstuk respecteert het inherentieprincipe. Merkwaardig is dat ook als de tweede verbale pool niet ingevuld is, deze typische volgorde behouden blijft. Anders gezegd: in zinnen zonder tweede verbale pool (of werkwoordelijke

eindgroep) is er in het middenstuk een volgorde van adverbiale bepalingen en objecten alsof er een tweede verbale pool aanwezig zou zijn. Vergelijk de onderstaande voorbeelden: het direct object in (1) is inherenter dan het indirect object, het plaatsobject in (2) is inherenter dan het direct object.

- (1) Zij HEEFT haar vriend een cd GEGEVEN.
 Elle a donné un C.D. à son ami
 Zij GAF haar vriend een cd.
 * Zij GAF een cd haar vriend.
- (2) Ik HEB het boek op de tafel GELEGD.
 J'ai mis le livre sur la table.
 Ik LEG het boek op de tafel.
 * Ik LEG op de tafel het boek.

De laatste zinsplaats kan in de regel alleen maar ingenomen worden door prepositionele constituenten en bijzinnen.

An HEEFT gisteren een roman GELEZEN *tot laat in de nacht*.
 Anne a lu un roman hier jusque tard dans la nuit.
 An HEEFT gisteren een roman GELEZEN *omdat ze een boekbespreking moet maken*.
 Anne a lu un roman hier parce qu'elle doit en faire un compte-rendu.

eerste zinsplaats	eerste verbale pool	middenstuk	tweede verbale pool	laatste zinsplaats
Zij	heeft	gisteren voor haar ouders een cd	gekocht	
Gisteren	heeft	zij voor haar ouders een cd	gekocht	
Gisteren	heeft	zij een cd	gekocht	voor haar ouders
Wat	heeft	zij gisteren	gekocht	voor haar ouders
---	Heeft	zij gisteren voor haar ouders een cd	gekocht	
---	Geef	me die krant even		

Zinnen zoals in het bovenstaande schema, met een vooraangeplaatste persoonsvorm, worden *zinnen met voor-pv* genoemd. Aangezien het hier gaat om de typische woordvolgorde van de hoofdzin, spreekt men ook van *hoofdzinsvolgorde*. Zinnen met een achteraan geplaatste persoonsvorm worden *zinnen met achter-pv* genoemd en aangezien het hier gaat om een typisch kenmerk van bijzinnen in het Nederlands, gebruikt men ook de term *bijzinsvolgorde*. Het Nederlands kent echter ook bijzinnen met hoofdzinsvolgorde (→ 2.2.2).

Behalve de plaats van het vervoegde werkwoord verschilt de woordvolgorde in bijzinnen niet van die in hoofdzinnen. De meest gewone volgorde van de zinsdelen is die volgens het inherentieprincipe met de werkwoordsvormen op een plaats die te

vergelijken is met de tweede verbale pool in hoofdzinnen. Na die werkwoordsvormen (de werkwoordelijke eindgroep) kunnen er nog andere zinsdelen komen op de *laatste zinsplaats*, zoals in hoofdzinnen.

[Het schijnt] dat Willem VERHUISD IS *naar Zuid-Italië*.
[Il paraît] que Guillaume a déménagé en Italie méridionale.
[Ze zegt] dat ze een nieuwe auto GEKOCHT HEEFT *voor haar oudste zoon*.
[Elle dit] qu'elle a acheté une nouvelle voiture pour son fils aîné.

Opmerking

Vaak wordt een parallel getrokken tussen de structuur van de bijzin en die van de hoofdzin. In de bijzin bestaat de eerste pool van de tangconstructie dan uit het onderschikkend voegwoord of het relatief pronomen waardoor de bijzin wordt ingeleid en de tweede pool uit de werkwoordelijke groep. Een eerste zinsplaats is bij een bijzin onmogelijk.

1.1.4 Het functioneel zinsperspectief of de informatiestructuur van de zin

Dit vierde principe, in de ANS (1997²: 1238) ook wel *links-rechtsprincipe* genoemd, is ook van vrij algemeen geldige aard en kan in bepaalde gevallen afbreuk doen aan de andere factoren die de volgorde bepalen.

Het komt er, eenvoudig gezegd, op neer dat zinnen doorgaans zo opgebouwd zijn dat zinsdelen die nieuwe informatie aanbrengen, achteraan staan, terwijl zinsdelen die 'bekende' informatie bieden, vooraan, of toch in de eerste zinshelft staan. Anders geformuleerd: het *thema* ('thème' of 'topic') gaat aan het *rema* ('rhème' of 'comment') vooraf.

Net als in het Frans is het subject in de vorm van een pronomen of een definiëte nominale constituent vaak het thema van de zin.

[Gisteren ontmoette ik een aardige man.] *Hij/die man* WAS schooldirecteur.
Hier j'ai rencontré un homme sympathique. Il/cet homme était directeur d'école.

Maar ook andere zinsdelen kunnen een thematische functie hebben. In dit geval treedt in het Nederlands inversie op.

[Ik heb 'De aanslag' van H. Mulisch gelezen.] Dat boek HEB *ik* nu pas in de bibliotheek GEVONDEN.
J'ai lu 'L'attentat' de H. Mulisch. Ce livre, je viens de le trouver tout juste dans la bibliothèque.

[Marie heeft een tang gevonden.] Daarmee ZAL *je* de spijker wel uit de plank KUNNEN TREKKEN.
Marie a trouvé des tenailles. Avec ça, tu pourras enlever le clou de la planche.

Het functioneel zinsperspectief brengt structuur aan in een tekst of discours. Meest links in de zin staat immers het zinsdeel dat naar een voorafgaande context of situatie verwijst. In de volgende tekst staan dergelijke zinsdelen cursief gedrukt.

Louise heeft me een kaartje gestuurd, waarop de kathedraal van Antwerpen te zien is. *Die*

kathedraal zal ze wel bezocht hebben tijdens haar weekendje in de havenstad. *Naar dit weekend* heeft ze erg verlangd, aangezien ze de laatste weken hard heeft moeten werken voor de examens die ze op 22 en 24 maart moet afleggen. *Dat* zal haar echter niet belet hebben van haar korte vakantie te genieten.

Louise m'a envoyé une carte postale, qui montre la cathédrale d'Anvers. Cette cathédrale, elle l'aura certainement visitée pendant son weekend dans la ville portuaire. Ce weekend, elle y aspirait vraiment, car elle a dû travailler dur les dernières semaines pour les examens qu'elle devra passer le 22 en le 24 mars. Cela ne l'aura toutefois pas empêchée de profiter de son petit congé.

Meestal verwijzen dergelijke zinsdelen dus naar andere zinsdelen (*die kathedraal* slaat op *de kathedraal van Antwerpen*), maar ze kunnen ook naar een volledige zin verwijzen (*dat* verwijst naar *ze heeft de laatste weken hard moeten werken voor de examens die ze op 22 en 24 maart moet afleggen*).

Het functioneel zinsperspectief is een pragmatische factor die andere factoren kan teniet doen. Zo kan het direct object, dat volgens het inherentieprincipe dichter bij de werkwoordelijke eindgroep staat dan de adverbiale bepalingen (1a), toch ook voor die bepalingen komen als het thematisch is (1b).

- (1) a. An HEEFT gisteren *een boete* BETAALD.
b. An HEEFT *die boete* gisteren BETAALD.
Anne a payé cette amende hier.

In de context van het functioneel zinsperspectief moet ook nog gewezen worden op de *aanloop* en de *uitloop* als mogelijke onderdelen van een zin. De reeks van zinsdelen die gaat van de eerste tot de laatste zinsplaats, vormt de kernzin (sommige plaatsen hoeven daarbij ook niet ingevuld te zijn). Voor en na die kernzin kunnen echter nog een of meer constituenten voorkomen die met die zin een lossere band onderhouden. Die lossere band blijkt uit het feit dat ze van de rest van de zin worden gescheiden door een komma-intonatie (d.i. een intonatieve breuk die in geschreven taal wordt weergegeven door een komma). In de Nederlandse grammatica worden die constituenten respectievelijk de *aanloop* en de *uitloop* genoemd, wat in het Frans overeenkomt met linksdislocatie en rechtsdislocatie in de zinnen (3) en (4). Die termen worden ook gebruikt om de plaatsingsruimte voor de eerste zinsplaats, respectievelijk na de laatste zinsplaats te benoemen. Enkele voorbeelden:

aanloop

- (2) *Met andere woorden*, Goedele IS het beu.
En d'autres termes, Gudule en a assez.
(3) *Mijn broer*, die DENKT ook alleen maar aan muziek.
Mon frère, il ne pense qu'à la musique.

uitloop

- (4) HEB je haar al ONTMOET, *mijn vrouw*?
L'as-tu déjà rencontrée, ma femme?
(5) Het colloquium WAS een succes, *althoewel*.
Le colloque a été un succes, encore que.

Uit de voorbeelden (2) en (3) blijkt dat een constituent in de aanloop geen inversie meebrengt in tegenstelling tot een ander zinsdeel dan het onderwerp op de eerste zinsplaats. Ook dat is een duidelijke aanwijzing voor de lossere band die de aanloop met de rest van de zin onderhoudt.

1.2 De eerste zinsplaats

1.2.1 Algemene karakterisering

Er is al vermeld dat in mededelende hoofdzinnen en hoofdzinnen met een vragend woord de persoonsvorm normaal op de tweede plaats staat. Wat de eerste zinsplaats betreft, is de algemene regel: *maximaal één zinsdeel voor de persoonsvorm* (afgezien van een eventuele aanloop). De keuze van het zinsdeel wordt bepaald door het functioneel zinsperspectief.

Op dit vlak verschilt het Nederlands dus fundamenteel van het Frans, waarin de preverbale positie principieel door het subject ingenomen wordt en vóór het werkwoord behalve het subject nog verschillende andere zinsdelen kunnen staan.

In de volgende Nederlandse voorbeelden staat slechts één zinsdeel voor de persoonsvorm, terwijl het Frans meer dan één zinsdeel voor de persoonsvorm toelaat.

- (1) Vendredi dernier, mon père a fait la vaisselle.
*Vorige vrijdag, mijn vader HEEFT de afwas GEDAAN.
Mijn vader HEEFT vorige vrijdag de afwas GEDAAN.
Vorige vrijdag HEEFT mijn vader de afwas GEDAAN.
- (2) Je le lui ai demandé.
*Ik het hem HEB GEVRAAGD.
Ik HEB het hem GEVRAAGD.

Enkele voorbeelden van zinnen met verschillende types van zinsdelen op de eerste zinsplaats:

Subject

Mijn vader GEEFT je zijn boek.

Mon père te donne son livre.

Direct object

Die film ZAL ik nooit VERGETEN.

Ce film, je ne l'oublierai jamais.

Indirect object

Hem VRAAG ik het niet.

À lui, je ne le demande pas.

Prepositioneel object

Aan haar zus HEEFT ze nooit GEDACHT.

À sa sœur elle n'a jamais pensé.

Predicatieve toevoeging

Woedend GAF ze hem een mep.

Furieuse, elle lui donna une gifle.

Adverbiale bepaling

Een week geleden WAREN wij in Napels.

Il y a une semaine, nous étions à Naples.

Misschien ZOEKT ze de melk.

Peut-être qu'elle cherche le lait.

Elle cherche peut-être le lait.

Zoals uit de voorbeelden hierboven blijkt, komt inversie van subject en vervoegd werkwoord in het Nederlands veel meer voor dan in het Frans. Daarom dient een Franstalige erop te letten niet te snel voor de volgorde *subject - persoonsvorm - andere zinsdelen* te kiezen. Die volgorde is in het Nederlands weliswaar correct, maar bijna even vaak gebruikt men in het Nederlands de volgorde *ander zinsdeel - persoonsvorm - subject - andere zinsdelen*. Globaal gezien wordt inversie bepaald door het functioneel zinsperspectief. We onderscheiden twee gevallen:

a) Een zinsdeel dat geen subject is, staat op de eerste zinsplaats omdat het *thematisch* is.

- (1) Paul HEEFT me een cd GEGEVEN. *Die cd* HEB ik nu VERLOREN.
Paul m'a donné un CD. Ce CD, je l'ai perdu.

b) Een zinsdeel dat geen subject is, staat op de eerste zinsplaats omdat het *rematisch* is en dus *beklemtoond* wordt.

- (2) *De cd van Marian* WOU ik BELUISTEREN, niet die van Paul.
C'est le CD de Marianne que je voulais écouter, et non celui de Paul.

Zoals blijkt uit de voorbeelden, kan het Frans voor dislocatie (1) of een gekloofde zin (2) kiezen om aan te duiden dat een bepaald zinsdeel respectievelijk thematisch of rematisch is.

Ook wat de vorm betreft is er op de eerste zinsplaats heel wat variatie mogelijk. Het zinsdeel op de eerste zinsplaats kan worden ingevuld door een nominale constituent, een prepositionele constituent, een adverbiale constituent (met inbegrip van het partikel *er*), een bijzin, een infinitief of een infinitiefconstructie.

Nominale constituent

Mijn konijn LUST geen wortelen.

Mon lapin n'aime pas les carottes.

Prepositionele constituent

Op de trein LEES ik vaak een tijdschrift.

Dans le train, je lis souvent un magazine.

Adverbiale constituent

Morgen GAAN we op reis.

Demain on part en voyage.

Partikel *er*

Er IS een ontploffing GEBEURD in de metro.

Il y a eu une explosion dans le métro.

Bijzin

Als de deur dicht is, MOET je BELLEN.
Si la porte est fermée, tu dois sonner.

Infinitief

Lachen IS gezond.
Rire est bon pour la santé.

Infinitiefconstructie

Een boek schrijven IS niet zo eenvoudig.
Écrire un livre n'est pas si simple.

Opmerkingen

1. Zoals uit de voorbeelden blijkt, volgt de persoonsvorm direct na het eerste zinsdeel, zonder komma. Er staat alleen een komma voor de persoonsvorm van de hoofdzin als er een bijzin voorafgaat.

2. Sporadisch staat er een zinsdeelstuk in plaats van een volledig zinsdeel op de eerste zinsplaats. Het kan hier gaan om:

a) Een prepositionele constituent die een bijvoeglijke bepaling is in een nominale constituent, waarvan de kern verderop in de zin staat.

Over die zaken BESTAAT nog *veel onzekerheid*.
Sur ces affaires, il existe encore beaucoup d'incertitude.
[Er BESTAAT nog *veel onzekerheid over die zaken*.]
[Il existe encore beaucoup d'incertitude sur ces affaires.]

Van Hugo Claus HEB ik *veel romans* GELEZEN.
D'Hugo Claus, j'ai lu beaucoup de romans.
[Ik HEB *veel romans van Hugo Claus* GELEZEN.]
[J'ai lu beaucoup de romans d'Hugo Claus.]

b) Enkel het eerste deel van een pronominaal adverbium.

Waar MOETEN we *over* VERGADEREN?
[*Waarover* MOETEN we VERGADEREN?]
À propos de quoi devons-nous nous réunir?

3. Zelfs adjectivische constituenten, infinitieven en deelwoorden die deel uitmaken van de werkwoordelijke eindgroep, kunnen in bepaalde contexten op de eerste zinsplaats staan.

Adjectivische constituent

[Ik vraag me af waarom ze afwezig is.] *Ziek* IS ze nooit.
[Je me demande pourquoi elle est absente.] Elle n'est jamais malade.

Infinitief

[Het is minstens 30 graden vandaag.] *STUDEREN* HOEF je vandaag gelukkig niet.
[Il fait au moins 30 degrés aujourd'hui.] Heureusement qu'il ne faut pas étudier aujourd'hui.

Voltooid deelwoord

[Hij heeft al alles klaargelegd, maar] *VERSIERD* IS de kerstboom nog steeds niet.
[Il a déjà préparé tout, mais] le sapin de Noël n'est toujours pas décoré.

Deze zinnen zijn vrij gemarkeerd. Wie niet goed vertrouwd is met de Nederlandse syntaxis, doet er goed aan ze te vermijden. Een overzicht is te vinden in de ANS (1997²: 1281-1292).

Wat de eerste zinsplaats betreft, zijn er dus weinig beperkingen zowel op de *functie* als op de *vorm* van het zinsdeel dat er kan staan. In elk concreet geval wordt de invulling echter bepaald door de algemene principes en tendensen. Rekening houdend met deze principes kunnen we aangeven welke elementen *bij voorkeur* (→ 1.2.2) op de eerste zinsplaats terechtkomen en welke elementen *nooit of slechts in zeer uitzonderlijke gevallen* (→ 1.2.3) op de eerste zinsplaats staan. Het is echter moeilijk om heel precieze regels te geven wanneer de ene en wanneer de andere volgorde de voorkeur verdient, omdat de keuze in essentie bepaald wordt door de bedoeling van de spreker. Vaak spelen (con)textuele en stilistische factoren een rol.

1.2.2 Elementen die bij voorkeur op de eerste zinsplaats staan

1.2.2.1 (Thematische) elementen met een geringe informatieve waarde

Het links-rechtsprincipe houdt in dat de normale informatiestructuur van een zin zo is dat bekende informatie (het thema) voorafgaat aan nieuwe informatie (rema). Het voorspelt dat elementen op de eerste zinsplaats eerder bekende elementen zijn, met een geringe nieuws waarde, die de zin met een vorige zin of met de context verbinden. Het gaat (a) om pronomina en pronominale adverbia en (b) om definiëte constituenten.

a) Pronomina en pronominale adverbia

Persoonlijke en demonstratieve pronomina zijn van nature geschikt om als thema te fungeren.

Hij BEGREEP er niets van.
Il n'y comprenait rien.

Ik BEN daar niet zeker van.
Je n'en suis pas sûr.

Die NEEM ik niet.
Celui-là, je ne le prends pas.

Hem KEN ik niet.
Lui, je ne le connais pas.

Haar HEB ik niets TE VERWIJTEN.
Elle, je n'ai rien à reprocher.

Hierbij sluit zich het pronomina *men* aan (→ 4.1.3.2). Net als het Franse *on* kan *men* enkel als subject voorkomen.

Men HEEFT daar nooit tegen GEPROTESTEERD.
On n'a jamais protesté contre cela.

Pronominale adverbia treft men regelmatig aan op de eerste zinsplaats; hetzij in hun

geheel, hetzij enkel het eerste stuk. De plaatsing van het tweede stuk van een gesplitst pronominaal adverbium wordt verderop behandeld (→ 1.3.2.1.b).

Daaraan MOET je ook DENKEN.

Daar MOET je ook *aan* DENKEN.

À cela, tu dois penser aussi.

b) Definiete constituenten

In het algemeen nemen *definiete constituenten* (→ 7.2.1.1), in tegenstelling tot indefiniete, gemakkelijk de eerste zinsplaats in. Het gaat immers om constituenten die al vermeld zijn in de voorafgaande tekst of context.

De fee KWAM de volgende dag TERUG.

La fée revint le jour suivant.

De post WORDT door Jan altijd naar het postkantoor GEBRACHT.

Jean apporte toujours le courrier au bureau de poste.

Dat boek HEB ik nog niet GELEZEN.

Ce livre, je ne l'ai pas encore lu.

Generaliserende nominale constituenten die subject zijn, staan ook vaak op de eerste zinsplaats.

Zebra's LIJKEN op paarden.

Les zèbres ressemblent aux chevaux.

1.2.2.2 Situerende elementen

De eerste zinsplaats wordt vaak gevuld met een element dat de zin of de uiting binnen de spatio-temporele context situeert. In het Frans staan deze elementen voor het subject.

[Dat was in 1880.] *Toen* HADDEN ze nog geen neutronenbom.

C'était en 1880. À l'époque, ils n'avaient pas encore de bombe à neutrons.

In Spanje EET men later dan in Nederland.

En Espagne, on mange plus tard qu'aux Pays-Bas.

Meestal WORDEN de formulieren niet volledig INGEVULD.

Le plus souvent, les formulaires ne sont pas complètement remplis.

Toen ik binnenkwam, WAS de dokter al VERTROKKEN.

Quand je suis entré, le médecin était déjà parti.

Als je wil meedoen, MOET je op tijd VERTREKKEN.

Si tu veux participer, tu dois partir à temps.

Opmerking

Daarnaast zijn echter ook andere volgordes mogelijk waarbij deze elementen niet op de eerste zinsplaats staan.

De formulieren WORDEN *meestal* niet volledig INGEVULD.
Le plus souvent, les formulaires ne sont pas entièrement remplis.
De dokter WAS al VERTROKKEN *toen ik binnenkwam*.
Le médecin était déjà parti quand je suis entré.
Je MOET op tijd VERTREKKEN *als je wil meedoen*.
Tu dois partir à temps si tu veux participer.

1.2.2.3 Tekststructurende elementen

Op de eerste zinsplaats staan ook vaak tekststructurende of zinsverbindende taalelementen, zoals *ten eerste* ('en premier lieu'), *ten tweede* ('en deuxième lieu'), *enerzijds* ('d'un côté'), *anderzijds* ('d'un autre côté'). In gelijksoortige omstandigheden staan deze taalelementen in het Frans voor het subject.

Allereerst DIENT erop GEWEZEN TE WORDEN dat deelname niet verplicht is.
Tout d'abord, il convient de signaler que la participation n'est pas obligatoire.

Enerzijds MOETEN we met ons budget rekening HOUDEN, (*anderzijds* ...).
D'un côté, nous devons tenir compte de notre budget, (d'un autre côté ...).

Vervolgens WERD over de begroting GESTEMD.
Ensuite, on a voté le budget.

Niet alle tekststructurende elementen kunnen echter op de eerste zinsplaats voorkomen. Er zijn er nogal wat die enkel in de aanloop, dat wil zeggen vóór de eerste zinsplaats kunnen staan, zoals *kortom* ('bref'), *met andere woorden* ('en d'autres termes') en/of in het middenstuk. Tekststructurende elementen in de aanloop brengen geen inversie teweeg zoals in de bovenstaande voorbeelden het geval is. (Zie de appendix op het einde van dit hoofdstuk voor een overzicht van de plaatsingsmogelijkheden van dergelijke tekststructurende adverbia en prepositionele constituenten).

Kortom, dit wetsvoorstel HOUDT veel voordelen in voor de banken.
Bref, cette proposition de loi implique beaucoup d'avantages pour les banques.

1.2.2.4 Elementen met contrastaccent

Enigszins strijdig met de normale informatiestructuur van zinnen (van bekend naar onbekend) kunnen in het Nederlands ook elementen die nieuwe informatie bevatten, en dus doorgaans in de tweede helft van de zin staan, op de eerste zinsplaats voorkomen, op voorwaarde dat ze een contrastaccent krijgen. Dit verschijnsel wordt vaak *focalisatie* genoemd: men maakt van een zinsdeel de *focus* van de zin. Focalisatie door contrastaccent is typisch voor het Nederlands. Het Frans doet een beroep op andere procedés om bepaalde zinsdelen bijzonder te benadrukken, zoals de gekloofde zin. De mogelijkheden om bepaalde zinsdelen te contrasteren door hun onderlinge volgorde binnen de zin te verwisselen, zijn in het Nederlands veel ruimer dan in het Frans, zoals blijkt uit de volgende voorbeelden.

Tot voorzitter IS hij VERKOZEN [en niet tot secretaris].
C'est comme président qu'il a été élu [et non comme secrétaire].

Schoenen HEB ik nodig [en geen kleren].
Ce sont des chaussures qu'il me faut [et pas des vêtements].

Vandaag GAAT hij weg [en niet morgen].
C'est aujourd'hui qu'il part [et non demain].

Hem HEB ik het GEVRAAGD [en niet aan haar].
C'est à lui que je l'ai demandé [et pas à elle]

1.2.2.5 Elementen die een modaliteit uitdrukken

Vanwege hun belang voor de waarheidswaarde van de hele zin staan bepalingen die een modaliteit aangeven dikwijls vooraan. In gelijksoortige omstandigheden staan deze bepalingen in het Frans voor het subject.

Waarschijnlijk IS er helemaal niets GEBEURD.
Probablement il ne s'est rien passé du tout.

Natuurlijk KUN je hier BLIJVEN OVERNACHTEN.
Evidemment tu peux passer la nuit ici.

Volgens hem WAS Peter in Parijs.
Selon lui, Pierre était à Paris.

Daarnaast zijn echter constructies met het modale element in het middenstuk ook zeer goed mogelijk:

Er IS *waarschijnlijk* helemaal niets GEBEURD.
Il ne s'est probablement rien passé du tout.
Je KUNT *natuurlijk* hier BLIJVEN OVERNACHTEN.
Tu peux évidemment passer la nuit ici.
Peter WAS *volgens hem* in Parijs.
Pierre était à Paris selon lui.

1.2.2.6 Het presentatieve *er*

Dikwijls ook staat het zogenaamde *presentatieve er* op de eerste zinsplaats. Het wordt vooral gebruikt als het subject van de zin een indefiniete constituent (→ 7.2.1.2) is. Indefiniete nominale constituenten komen zelden voor op de eerste zinsplaats omdat de informatiestructuur van de zin doorgaans van bekend (definiet) naar onbekend (indefiniet) gaat.

Er WAS eens een koning.
*Een koning WAS eens.
Il était une fois un roi.

Er IS in Luik een vreselijk ongeluk GEBEURD.
Een vreselijk ongeluk IS in Luik GEBEURD. <minder gebruikelijk>
Il est arrivé un accident terrible à Liège.

Er KWAM een man op me AF.
Een man KWAM op me AF. <minder gebruikelijk>
Il y a un homme qui est venu vers moi.

Ook voor het presentatieve *er* geldt dat het vooraan in het middenstuk staat als het niet op de eerste zinsplaats staat.

Gisteren WAREN *er* problemen met de printer.
 Hier il y avait des problèmes avec l'imprimante.
 Lang geleden WAS *er* eens een koning, en die koning HAD zeven dochters.
 Il y a longtemps, il était un roi, et ce roi avait sept filles.

1.2.3 Elementen die *nooit of slechts in zeer uitzonderlijke gevallen op de eerste zinsplaats staan*

Verschillende elementen kunnen moeilijk of onmogelijk op de eerste zinsplaats voorkomen. Het gaat hier om gereduceerde of clitische pronomina, reflexieve en reciproke pronomina, indefiniete nominale constituenten en verschillende types bijzinnen.

1.2.3.1 Gereduceerde of clitische pronomina

Van de persoonlijke pronomina bestaan er volle en gereduceerde vormen. De gereduceerde vormen zijn altijd onbeklemtoond; de volle vormen kunnen beklemtoond voorkomen. In de onderstaande tabel staan de gereduceerde vormen cursief (zie ook 7.2.3).

persoon	subjectsvorm	objectsvorm
1 enkelvoud	ik / <i>k</i>	mij / <i>me</i>
2 enkelvoud	jij / <i>je</i> ; u; gij / <i>ge</i>	jou / <i>je</i> ; u
3 enkelvoud	hij / <i>ie</i> ; zij / <i>ze</i> ; het / <i>'t</i>	hem / <i>'m</i> ; haar / <i>ze</i> / <i>d'r</i> / <i>'r</i> het / <i>'t</i>
1 meervoud	wij / <i>we</i>	ons
2 meervoud	jullie; u; gij / <i>ge</i>	jullie; u
3 meervoud	zij / <i>ze</i>	ze; hen; hun

In de functie van object komen gereduceerde vormen niet voor op de eerste zinsplaats: alleen de volle vormen zijn mogelijk (1-3). Met uitzondering van de gereduceerde vorm van de derde persoon mannelijk enkelvoud (*ie*) kunnen de subjectsvormen van de gereduceerde pronomina echter wel op de eerste zinsplaats voorkomen (4-6). De gereduceerde vorm *ie* komt overigens in geschreven taal nauwelijks voor. Het pronomen *het* komt alleen voor op plaatsen waar de gereduceerde vormen kunnen voorkomen.

- (1) *Hem/*m* KEN ik niet.
Lui, je ne le connais pas.
- (2) *Haar/*d'r* HEB ik niets TE VERWIJTEN.
Elle, je n'ai rien à reprocher.
- (3) *Mij/*Me* HEBBEN ze niet GEWAARSCHUWD.
Moi, ils ne m'ont pas averti.

- (4) *Hij/*ie* BEGREEP er niets van.
Il n'y comprenait rien.
- (5) *Ik/'k* BEN daar niet zeker van.
Je n'en suis pas sûr.
- (6) *Jij/je* SPREEKT goed Nederlands.
Tu parles bien le néerlandais.

Het onzijdige pronomen *het* staat evenmin op de eerste zinsplaats, tenzij het subject is.

Het IS een mooi boek.
C'est un beau livre.

De leerlingen VERTELLEN *het* niet aan de directeur.
**Het* vertellen de leerlingen niet aan de directeur.
Les élèves ne le racontent pas au directeur.

Als *het* geen subject is, gebruikt men het demonstratief pronomen *dat*.

Dat VERTELLEN de leerlingen niet aan de directeur.
Cela, les élèves ne le racontent pas au directeur.

1.2.3.2 Reflexieve en reciproke pronomina

De reflexieve en reciproke pronomina komen normaal niet voor op de eerste zinsplaats. De reflexieve pronomina (*me, mij, je, u, zich, ons*) kunnen enkel op de eerste zinsplaats voorkomen als ze versterkt worden door het suffix *-zelf* ('-même'). De reciproke pronomina (*elkaar, elkander, mekaar*) komen enkel op de eerste zinsplaats voor als ze in contrast staan met een ander zinsdeel. Beide gevallen zijn gemarkeerd en houden in dat het pronomen speciaal benadrukt wordt.

Wij GUNNEN *ons* nooit een verzetje.
**Ons* GUNNEN we nooit een verzetje.
Nous ne nous accordons jamais un moment de détente.
Onszelf GUNNEN we nooit een verzetje.
Nous ne nous accordons jamais un moment de détente à nous-mêmes.

Ze BEKEEK *zich* in de spiegel.
**Zich* BEKEEK ze in de spiegel.
Elle se regardait dans le miroir.
Zichzelf BEKEEK ze in de spiegel.
Elle se regardait elle-même dans le miroir.

Ze BEGROETEN *elkaar*.
**Elkaar* BEGROETEN ze.
Ils se saluent.
Elkaar BEGROETEN ze, maar Sarah NEGEREN ze totaal.
Ils se saluent l'un l'autre, mais ils ignorent Sarah complètement.

Opmerking

Het al dan niet verplichte gebruik van *-zelf* valt buiten het bestek van deze grammatica maar wordt behandeld in de ANS (1997²: 268-272).

1.2.3.3 Indefiniete nominale constituenten

Indefiniete nominale constituenten op de eerste zinsplaats zijn minder gewoon (zie het functioneel zinsperspectief).

?*Een dodelijk ongeluk* GEBEURDE op de E403 ter hoogte van Izegem. <minder gewoon>

?Un accident mortel s'est passé sur la E403 à la hauteur d'Izegem.

Er GEBEURDE *een dodelijk ongeluk* op de E403 ter hoogte van Izegem.

Il a eu un accident mortel sur la E403 à la hauteur d'Izegem.

Toch is dat niet altijd uitgesloten, zoals blijkt uit het volgende voorbeeld:

Iemand HEEFT mij VERTELD dat jij van plan bent naar Zuid-Afrika te gaan.

Quelqu'un m'a dit que tu as l'intention d'aller en Afrique du Sud.

1.2.3.4 Verschillende types van bijzinnen

Verschillende types van concessieve, conditionele en concessief conditionele bijzinnen staan bij vooropplaatsing niet op de eerste zinsplaats, maar in de aanloop. De meeste van die bijzinstypes wijken nog op andere vlakken af van de prototypische adverbiale bijzin. Een gedetailleerde bespreking is te vinden in 2.2.2.2 – 3.

Een speciale vermelding verdienen hier ook de prepositioneel-objectszinnen. Deze bijzinnen, die lang niet altijd een Franse equivalent hebben (→ 4.4.2.4), staan gewoonlijk op de laatste zinsplaats. Als ze vooraan in de zin geplaatst worden, staan ze echter niet op de eerste zinsplaats, maar altijd in de aanloop. Ze zijn dan door een komma-intonatie van de kernzin afgescheiden en brengen in de kernzin zelf geen inversie teweeg, maar worden erin vervangen worden door een pronominaal adverbium.

*Dat hij de vaat zal doen, ben ik niet zeker van.

Dat hij de vaat zal doen, *daar* BEN ik niet zeker van.

Qu'il fasse la vaisselle, je n'en suis pas sur.

1.3 Het middenstuk

1.3.1 Algemene karakterisering

De term *middenstuk* verwijst naar de plaatsingszone tussen de twee verbale polen in hoofdzinnen. In tegenstelling tot het Frans kunnen in het Nederlands allerlei soorten zinsdelen in het middenstuk staan.

- (1) Julien HEEFT *gisteren voor zijn moeder bloemen* GEKOCHT.
Hier, Julien, a acheté des fleurs pour sa mère.
- (2) Ze HEBBEN *haar met eenparigheid van stemmen tot voorzitter van de vereniging* VERKOZEN.
Ils l'ont élue présidente de l'association à l'unanimité.
- (3) Zij HEEFT *na enige aarzeling de motor in gang* GEZET.
Elle a mis le moteur en marche après un moment d'hésitation.

De volgorde van de zinsdelen in het middenstuk wordt bepaald door het inherentieprincipe en het links-rechtsprincipe. Er zijn taalelementen die zo nauw met het werkwoord verbonden zijn dat ze medebepalend zijn voor de valentie van het werkwoord. Een voorbeeld daarvan is het niet-werkwoordelijk deel van een werkwoordelijke uitdrukking zoals *in gang* in *in gang zetten* in (3). Dergelijke taalelementen worden *inherente elementen* genoemd. Ze staan normalerwijze vlak voor de werkwoordelijke eindgroep (de tweede verbale pool).

Als tussen de twee verbale polen heel veel andere taalelementen geplaatst worden – wat vooral in geschreven taal voorkomt –, kan dat de begrijpelijkheid / leesbaarheid van de tekst bemoeilijken. Prepositionele constituenten met uitzondering van inherente elementen kunnen echter ook op de laatste zinsplaats staan. In de plaats van (2) bijvoorbeeld zijn ook (2a) en (2b) goed mogelijk. De verdeling van de informatie in de zin volgens het links-rechtsprincipe speelt in die volgordekeuze wel een rol: in (2a) krijgt *tot voorzitter van de vereniging* de grootste informatieve waarde, in (2b) *met eenparigheid van stemmen*.

- (2) a. Ze HEBBEN haar met eenparigheid van stemmen VERKOZEN tot voorzitter van de vereniging.
b. Ze HEBBEN haar tot voorzitter van de vereniging VERKOZEN met eenparigheid van stemmen.

In (3) echter kan de prepositionele constituent *in gang* niet op de laatste zinsplaats voorkomen, want als onderdeel van de werkwoordelijke uitdrukking *in gang zetten* is het een inherent element.

- (3) a. *Zij HEEFT na enige aarzeling de motor GEZET *in gang*.

Het middenstuk is niet opgevuld wanneer de zin geen andere zinsdelen bevat zoals in (4) of omdat het enige andere zinsdeel op de laatste zinsplaats wordt geplaatst zoals de adverbiale bepaling in (5).

- (4) Het kleine meisje IS GEVALLEN.
La petite fille est tombée.
(5) Christian ZAL KOMEN *met zijn vrienden*.
Christian viendra avec ses amis.

Bij bijzinnen wordt de term ‘middenstuk’ gebruikt voor de plaatsingszone tussen het bindwoord en de werkwoordelijke eindgroep (d.i. de enige verbale pool aangezien in bijzinnen het vervoegde werkwoord achteraan wordt geplaatst). In het middenstuk van de bijzin doen zich dezelfde woordvolgordemogelijkheden voor als in het middenstuk van de hoofdzin.

- [Hij vertelt] dat ze haar met eenparigheid van stemmen tot voorzitter van de vereniging VERKOZEN HEBBEN.
[Hij vertelt] dat ze haar met eenparigheid van stemmen VERKOZEN HEBBEN tot voorzitter van de vereniging.

1.3.2 De onderlinge volgorde van de zinsdelen in het middenstuk

Aangezien het middenstuk zo veel verschillende zinsdelen kan bevatten (meer dan alle andere zinsplaatsen), kunnen we niet alle mogelijke volgordes bespreken. Dat neemt echter niet weg dat enkele duidelijke tendensen aan te wijzen zijn. We geven eerst een overzicht van de inherente elementen: d.i. de elementen die met het werkwoord een hechte band hebben en die daarom vlak voor de tweede verbale pool staan. Vervolgens behandelen we de volgordemogelijkheden van de andere zinsdelen in het middenstuk.

1.3.2.1 De inherente elementen

Inherente elementen zijn constituenten die zo nauw met het werkwoord verbonden zijn dat ze de valentie van het werkwoord medebepalen (→ 3.3.2). Deze elementen zijn bijgevolg ‘inherenter’ dan de objecten bij het werkwoord. Deze sterke inherentie toont zich in de heel beperkte plaatsingsmogelijkheid van deze elementen: ze kunnen in de regel alleen maar vlak voor de tweede verbale pool voorkomen. Opmerkelijk daarbij is dat ze ook die plaats innemen als de tweede verbale pool leeg is.

a) Types van inherente elementen

Bij elk type volgen twee voorbeelden van hoofdzinnen (een met en een zonder tweede verbale pool) en een voorbeeld van een bijzin.

1. De predicatieve aanvulling (→ 3.3.2)

Ze IS meer dan een jaar *ziek* GEWEEST.
Elle a été malade pendant plus d’une année.
Ze WAS meer dan een jaar *ziek*.
Elle fut malade pendant plus d’une année.

[Hij heeft beloofd] dat hij de week daarop *aanwezig* ZOU ZIJN.
Il a promis qu’il serait présent la semaine suivante.

2. Het predicatief complement (→ 3.2.2.4)

De spiegel IS plots *in scherven* GEVALLEN.
Soudain, le miroir est tombé en morceaux.
De spiegel VIEL plots *in scherven*.
Soudain, le miroir est tombé en morceaux.

[Ik geloof niet] dat ze dat *prettig* VINDEN.
Je ne crois pas qu’ils trouvent cela agréable.

3. De niet-werkwoordelijke elementen van een werkwoordelijke uitdrukking (→ 3.2.2.3)

Paul HEEFT de motor *in gang* GEZET.
Paul a mis le moteur en marche.
Paul ZET de motor *in gang*.

Paul met le moteur en marche.

[Ik vind] dat Michèle voor Thomas *in de bres* MOET SPRINGEN.
Je trouve que Michèle doit prendre fait et cause pour Thomas.

4. Het afgesplitste element van een scheidbaar samengesteld werkwoord (→ 3.2.2.2)

Als een scheidbaar samengesteld werkwoord zoals *opbellen* de eerste verbale pool vormt, dan komt het afsplitsbare eerste deel van het werkwoord achteraan in de zin, vlak voor de lege tweede verbale pool (1). Als het werkwoord in de vorm van een voltooid deelwoord of een infinitief in de tweede verbale pool staat, dan blijft het afsplitsbare deel bij het werkwoord (2-3).

- (1) We BELLEN morgen iedereen *op*.
Demain nous téléphonerons à tout le monde.
- (2) We HEBBEN gisteren iedereen OPGEBELD.
Hier nous avons téléphoné à tout le monde.
- (3) We ZULLEN morgen iedereen OPBELLEN.
Demain nous téléphonerons à tout le monde.

Als echter de tweede verbale pool nog andere werkwoordsvormen bevat behalve het scheidbaar samengestelde werkwoord, dan zijn er twee mogelijkheden. Het afsplitsbare deel blijft bij het werkwoord of het komt vlak voor de werkwoordsvormen van de tweede verbale pool (4-5).

- (4) We ZULLEN morgen iedereen MOETEN OPBELLEN.
We ZULLEN morgen iedereen *op* MOETEN BELLEN.
- (5) [Ze zeggen] dat ze iedereen ZULLEN OPBELLEN.
[Ze zeggen] dat ze iedereen *op* ZULLEN BELLEN.
Ils disent qu'ils téléphoneront à tout le monde.

b) Combinaties van een inherent element met een pronominaal adverbium

Wanneer een pronominaal adverbium (bijvoorbeeld *ertegen*) gesplitst voorkomt (*er...tegen*), staat het tweede deel ervan voor de tweede verbale pool.

Hij HEEFT *er* zich heel zijn leven *tegen* VERZET.
Il s'y est opposé toute sa vie.

Het tweede deel van een pronominaal adverbium kan voorkomen samen met een inherent element. Dikwijls kan dat tweede deel van het pronominaal adverbium dan zowel voor als na het inherente element staan. Toch zijn er enkele tendensen op het vlak van hun onderlinge volgorde.

1) Als het inherente element een prepositionele constituent is, staat het tweede deel van het pronominaal adverbium er over het algemeen voor.

Hij KAN **er** niet **van** *op de hoogte* ZIJN.
Hij KAN **er** niet *op de hoogte* **van** ZIJN. <minder gebruikelijk>

Il ne peut pas être au courant de celà.

Ze **ZIJN er** altijd **voor** *op hun hoede* GEWEEST.

Ze **ZIJN er** altijd *op hun hoede* **voor** GEWEEST. <minder gebruikelijk>

Ils s'en sont toujours méfiés.

2) Heeft het inherente element de vorm van een adjectief of een substantief, dan staat het tweede deel van het pronominaal adverbium er bij voorkeur achter.

Ze **IS er** uiteindelijk *ziek* **door** GEWORDEN.

Elle a fini par en tomber malade.

[Het was duidelijk] dat hij **er bang** **voor** WAS.

Il était clair qu'il en avait peur.

Zij **HEEFT er** niet veel *aandacht* **aan** GESCHONKEN.

Elle n'y a pas prêté beaucoup d'attention.

Hij **HEEFT er** zich nooit *zorgen* **over** GEMAAKT.

Il ne s'est jamais fait de soucis là-dessus.

Enkele adjectieven met een vaste prepositie worden echter gewoonlijk voorafgegaan door het erbij horende prepositioneel adverbium, in gesplitste of niet-gesplitste vorm. Tot die groep van adjectieven behoren: *bereid (tot)*, *bezig (met)*, *bestand (tegen)*, *klaar (met)*, *opgewassen (tegen)*, *gewend (aan)*, *begaan (met)*.

Hij **WAS er** niet **tegen** *opgewassen*, tegen die taak.

Il n'était pas à la hauteur de cette tâche.

3) Is het inherente element een afgesplitst deel van een scheidbaar samengesteld werkwoord, dan staat het tweede stuk van het pronominaal adverbium er altijd voor.

Hij **HEEFT er** nooit **aan** WILLEN TOEGEVEN.

Hij heeft **er** nooit **aan** *toe* WILLEN GEVEN.

Il n'a jamais voulu céder à cela.

Wat **ZOU je er** nu **uit** KUNNEN AFLEIDEN?

Wat **ZOU je er** nu **uit** *af* KUNNEN LEIDEN?

Que pourrais-tu en déduire maintenant?

1.3.2.2 Volgordetendensen bij de andere zinsdelen

Behalve inherente elementen kan het middenstuk het *subject*, een of meer *objecten* en *adverbiale bepalingen* bevatten. We kunnen er drie tendensen onderscheiden (ANS 1997: 1307).

I Links staan *definiete constituenten*: het gaat hier om het subject en de objecten als deze thematisch zijn (dat wil zeggen, weinig nieuwe informatie bevatten).

II In het midden staan de adverbiale bepalingen.

III Rechts staan *indefiniete constituenten*: het gaat hier om objecten die rematisch zijn (dat wil zeggen veel nieuwe informatie bevatten) en om indirecte objecten ingeleid door een prepositie.

1 ^e ver- bale pool	Middenstuk				2 ^e ver- bale pool
	I	II	III		
	<i>thematische elementen (definiete constituenten)</i>	<i>adverbiale bepalingen</i>	<i>rematische elementen (indefiniete constituenten)</i>	<i>inherente elementen</i>	

Ik	heb	<i>hem</i>	<i>gisteren</i>	<i>een stuk taart</i>	∅	gegeven.
----	------------	------------	-----------------	-----------------------	---	-----------------

Hier je lui ai donné un morceau de gâteau.

*Ik	heb	<i>gisteren</i>	<i>hem</i>	<i>een stuk taart</i>	∅	gegeven.
*Ik	heb	<i>een stuk taart</i>	<i>hem</i>	<i>gisteren</i>	∅	gegeven.
*Ik	heb	<i>een stuk taart</i>	<i>gisteren</i>	<i>hem</i>	∅	gegeven.

We	zullen	<i>het</i>	<i>volgende week</i>	<i>aan de leraar</i>	∅	overhandigen.
----	---------------	------------	----------------------	----------------------	---	----------------------

Nous le remettons au professeur la semaine prochaine.

*We	zullen	<i>volgende week</i>	<i>het</i>	<i>aan de leraar</i>	∅	overhandigen.
*We	zullen	<i>aan de leraar</i>	<i>het</i>	<i>volgende week</i>	∅	overhandigen.
*We	zullen	<i>aan de leraar</i>	<i>volgende week</i>	<i>het</i>	∅	overhandigen.

Een volgorde waarbij de adverbiale bepaling vóór het definiete zinsdeel staat, is niet uitzonderlijk als dit definiete zinsdeel een substantivische nominale constituent is.

Ik	heb	<i>gisteren</i>	<i>mijn broer</i>	<i>een stuk taart</i>	∅	gegeven.
Ik	heb	<i>mijn broer</i>	<i>gisteren</i>	<i>een stuk taart</i>	∅	gegeven.

Hier j'ai donné un morceau de gâteau à mon frère.

Zij	heeft	<i>eergisteren</i>	<i>de president</i>	∅	∅	gezien.
Zij	heeft	<i>de president</i>	<i>eergisteren</i>	∅	∅	gezien.

Avant-hier elle a vu le président.

Deze algemene principes betekenen concreet het volgende voor de verschillende zinsdelen (subject, direct en indirect object, adverbiale bepalingen):

a) Het subject

Als het subject in het middenstuk staat, staat het doorgaans het meest links: het volgt dus onmiddellijk op het vervoegde werkwoord.

Vorige dinsdag IS *Marie* naar Oslo VERTROKKEN.
*Vorige dinsdag IS naar Oslo *Marie* VERTROKKEN.

Mardi dernier, Marie est partie à Oslo.

Als het subject echter een indefiniete nominale constituent is, dan kan het presentatieve *er* en/of adverbiale bepalingen aan het subject voorafgaan.

In dat huis WOONDE *toen een oude vrouw*.
À cette époque, cette maison était habitée par une vieille femme.

Nog steeds IS *er bloed* nodig.
On a toujours besoin de sang.

Gisteren BESTOND (*er*) *op de beurs van Brussel weinig belangstelling* voor deze aandelen.

Hier, à la Bourse de Bruxelles, il y avait peu d'intérêt pour ces actions.

Dezelfde volgorde kan ook voorkomen met een subject in de vorm van een definiete nominale constituent als het subject informatief gezien het belangrijkste is (cf. het functioneel zinsperspectief).

Misschien ZAL *morgen de schilder* LANGSKOMEN.
Il est possible que le peintre vienne demain.

b) Het direct object en het indirect object

Bevat het middenstuk zowel een direct als een indirect object, dan kunnen we vijf gevallen onderscheiden:

1. Als het indirect object een prepositionele constituent is, dan zijn beide volgordes mogelijk: 'direct object + indirect object' en 'indirect object + direct object'. De keuze wordt bepaald door de thema-remastuctuur van de zin. Beide zinsdelen kunnen definitief (1) of indefinitief (2) zijn.

(1) Ze HEBBEN *de opdracht aan de Finse firma* GEGEVEN.
Ze HEBBEN *aan de Finse firma de opdracht* GEGEVEN.
Ils ont passé l'ordre à l'entreprise finlandaise.

(2) Ze HEBBEN *een opdracht aan een Finse firma* GEGEVEN.
Ze HEBBEN *aan een Finse firma een opdracht* GEGEVEN.
Ils ont passé un ordre à une entreprise finlandaise.

Als een van de twee zinsdelen indefinitief is en het andere definitief, dan volgt volgens de thema-remastuctuur het indefiniete op het definitieve (3).

(3) a.*Ze HEBBEN *aan een Finse firma de opdracht* GEGEVEN.
b. Ze HEBBEN *de opdracht aan een Finse firma* GEGEVEN.
Ils ont passé l'ordre à une entreprise finlandaise.

Een zin als (3a), die in strijd is met de thema-remastuctuur, is toch aanvaardbaar als het direct object een nabepaling heeft in de vorm van een (al dan niet beknopte) bijzin. Een direct object met een dergelijke nabepaling wordt bij voorkeur gesplitst: de bijzin met de functie van nabepaling komt na de tweede verbale pool op de laatste zinsplaats. Vergelijk:

Ze HEBBEN *aan een Finse firma de opdracht* GEGEVEN **dat ze dat vervallen kasteel moesten slopen.**

Ze HEBBEN *aan een Finse firma de opdracht* GEGEVEN **dat vervallen kasteel te slopen.**

Ils ont ordonné à une entreprise finlandaise de démolir ce château délabré.

2. Als zowel het direct als het indirect object substantivische constituenten zijn, dan is slechts één volgorde mogelijk: het indirect object gaat vooraf. De volgende combinaties zijn dan mogelijk:

- *definiet indirect object + definiet of indefiniet direct object* (1)
- *indefiniet indirect object + indefiniet direct object* (2)

- (1) Ze HEBBEN *de Finse firma de/een opdracht* GEGEVEN.
Ils ont passé l'ordre à l'/une entreprise finlandaise.
- (2) Ze HEBBEN *een Finse firma een opdracht* GEGEVEN.
Ils ont passé un ordre à une entreprise finlandaise.

De volgorde in de zinnen (3) is dus helemaal uitgesloten:

- (3) *Ze HEBBEN *de opdracht de Finse firma* GEGEVEN.
*Ze HEBBEN *een opdracht een Finse firma* GEGEVEN.

Is het indirect object indefiniet en het direct object definiet, dan maakt men van het indirect object een prepositionele constituent en verhuist dat naar de tweede plaats (4). Vanwege de informatiestructuur van de zin moet immers vermeden worden dat een indefiniete constituent aan een definiete voorafgaat.

- (4) Ze HEBBEN *de opdracht aan een Finse firma* GEGEVEN.
Ils ont passé l'ordre à une entreprise finlandaise.
*Ze hebben *de opdracht een Finse firma* gegeven.
*Ze hebben *een Finse firma de opdracht* gegeven.

3. Het indirect object komt na het direct object als dit laatste een gereduceerd pronomen (→ 1.2.3.1) is. Meestal krijgt een substantivische constituent als indirect object dan een prepositie, vooral als het een indefiniete constituent bevat.

- (1) We HEBBEN *het hen* nog niet VERTELD.
*We HEBBEN *hen het* nog niet VERTELD.
Nous ne le leur avons pas encore raconté.
- (2) We HEBBEN *het (aan) de buren* nog niet VERTELD.
*We HEBBEN *(aan) de buren het* nog niet VERTELD.
Nous ne l'avons pas encore raconté aux voisins.
- (3) Ze ZULLEN *'m (aan) de goden* OFFEREN!
*Ze ZULLEN *(aan) de goden 'm* OFFEREN!
Ils vont le sacrifier aux dieux!
- (4) Hij KAN *ze (aan) zijn dochter* GEVEN.
*Hij KAN *(aan) zijn dochter ze* GEVEN.
Il peut les donner à sa fille.

4. Als het direct object een demonstratief pronomen is (bijvoorbeeld *dat, die*), doen zich een drietal situaties voor, naargelang de vorm van het indirect object.

- Het indirect object is een substantivische constituent: de twee volgordes zijn mogelijk.

We HEBBEN *dat de buren* nog niet VERTELD.
We HEBBEN *de buren dat* nog niet VERTELD.
Nous n'avons pas encore raconté cela aux voisins.

- Het indirect object is een persoonlijk pronomen: de algemene regel geldt, namelijk het indirect object komt vóór het direct object.

We HEBBEN *hen dat* nog niet VERTELD.
*We HEBBEN *dat hen* nog niet VERTELD.
Nous ne leur avons pas encore raconté cela.

- Is het indirect object een prepositionele constituent, dan komt het op de tweede plaats, tenzij *dat* of *die* sterk beklemtoond wordt.

We HEBBEN *dat aan de buren* nog niet VERTELD.
*We HEBBEN *aan de buren dat* nog niet VERTELD.
Nous n'avons pas encore raconté cela aux voisins.

We HEBBEN *dat aan hem* nog niet VERTELD.
*We HEBBEN *aan hem dat* nog niet VERTELD.
Nous ne lui avons pas encore raconté cela.

We HEBBEN *aan hem dát* nog niet VERTELD!
We HEBBEN *dát aan hem* nog niet VERTELD!
Cela, nous ne le lui avons pas encore raconté.

5. Met *er een* als direct object zijn drie volgordes mogelijk.

Ze HEBBEN (aan) de buren *er een* VERTELD, (een goede grap)!
Ze HEBBEN *er* (aan) de buren *een* VERTELD, (een goede grap)!
Ze HEBBEN *er een* aan de buren VERTELD, (een goede grap)!
Ils en ont raconté une bonne aux voisins, d'histoire!

c) De adverbiale bepaling

Zoals het schema en de voorbeelden laten zien, staat de adverbiale bepaling meestal tussen de thematische en de rematische elementen. De onderlinge volgorde van de adverbiale bepalingen in het middenstuk wordt besproken in hoofdstuk 5.

1.4 De tweede verbale pool

1.4.1 Algemene karakterisering

De tweede verbale pool bevat in principe alleen werkwoordsvormen. Anders gezegd:

tussen de werkwoordsvormen van de tweede verbale pool of de werkwoordelijke eindgroep komen geen andere taalelementen voor. Men spreekt daarom van de *ondoordringbaarheid* van de werkwoordelijke eindgroep. Dat wordt behandeld in 1.4.2.

De werkwoordelijke elementen in de tweede pool zijn niet allemaal van dezelfde aard. Zinnen met voor-pv hebben uiteraard geen persoonsvorm in de tweede verbale pool (1-2), terwijl in zinnen met achter-pv wel een persoonsvorm in de tweede verbale pool voorkomt (3-4).

- (1) Ze *IS* naar Barcelona VERTROKKEN.
Elle est partie à Barcelone.
- (2) Max *HEEFT* het hotel KUNNEN RESERVEREN.
Max a pu réserver l'hôtel.
- (3) [Ik denk] dat ze naar Barcelona VERTROKKEN *IS*.
[Je pense] qu'elle est partie à Barcelone.
- (4) [Ze vraagt] of Max het hotel *HEEFT* KUNNEN RESERVEREN.
[Elle demande] si Max a pu réserver l'hôtel.

Wat de onderlinge volgorde van de elementen in de tweede verbale pool betreft, moeten we daarom een onderscheid maken tussen de zinnen met voor-pv (1.4.3) en zinnen met achter-pv (1.4.4).

1.4.2 De ondoordringbaarheid van de werkwoordelijke eindgroep

In principe bevat de tweede verbale pool geen andere elementen dan werkwoordsvormen. Dat wil zeggen dat de werkwoordelijke eindgroep 'ondoordringbaar' is voor andere taalelementen. Op het vlak van ondoordringbaarheid bestaat er echter wel geografische variatie binnen het Nederlands: in de Nederlandse variant wordt de tweede verbale pool normaal niet doorbroken door andere elementen. In Belgisch Nederlands kunnen bepaalde inherente elementen (→ 1.3.2.1), alsook het tweede deel van een gesplitst pronominaal adverbium wel binnen de tweede verbale pool staan.

a) Een predicatieve aanvulling

[Het staat nog lang niet vast] dat hij *schuldig* ZOU ZIJN aan die moord.
[Het staat nog lang niet vast] dat hij ZOU *schuldig* ZIJN aan die moord. <Belgisch Nederlands>
Il est loin d'être certain qu'il soit coupable de ce meurtre.

b) Een afgesplitst partikel van een scheidbaar samengesteld werkwoord

In Nederland wordt het partikel van een scheidbaar samengesteld werkwoord in de regel afgesplitst en vlak voor de tweede pool geplaatst. In Belgisch Nederlands komt die afsplitsing minder voor en blijft dus de infinitief of het voltooid deelwoord in zijn geheel vaak in de tweede verbale pool staan.

Ze HEEFT BELOOFD iedereen **op** te zullen bellen.

Ze HEEFT BELOOFD iedereen *te zullen opbellen*. <Belgisch Nederlands>
Elle a promis de téléphoner à tout le monde.

De tekst ZAL *door* WORDEN GELEZEN.

De tekst ZAL WORDEN DOORGELEZEN. <Belgisch Nederlands>

Le texte sera parcouru.

[Men wist] dat de directrice in maart drie nieuwe arbeiders *tewerk* ZOU STELLEN.

[Men wist] dat de directrice in maart drie nieuwe arbeiders ZOU TEWERKSTELLEN.

<Belgisch Nederlands>

On savait que la directrice embaucherait trois nouveaux ouvriers au mois de mars.

c) Het tweede deel van een gesplitst pronominaal adverbium

[Dat is iets] *waaraan* we MOETEN DENKEN.

[Dat is iets] waar we *aan* MOETEN DENKEN.

[Dat is iets] waar we MOETEN *aan* DENKEN. <Belgisch Nederlands>

C'est une chose à laquelle nous devons penser.

1.4.3 De tweede verbale pool bevat geen persoonsvorm: zinnen met voor-pv

Wanneer de tweede verbale pool geen persoonsvorm bevat, kan hij uit een, twee of meer werkwoorden bestaan in de vorm van infinitieven of voltooid deelwoorden. We behandelen eerst de werkwoordelijke eindgroep die alleen uit infinitieven bestaat en vervolgens de combinaties van een voltooid deelwoord met een of meer infinitieven.

a) Twee infinitieven

Wanneer de werkwoordelijke eindgroep uit twee infinitieven bestaat, staat het zelfstandig werkwoord altijd na het hulpwerkwoord (bijvoorbeeld *gaan* in (1)) of het groepsvormend werkwoord (→ 3.5) (bijvoorbeeld *helpen* in (2)).

(1) Hij IS alles onmiddellijk aan zijn zus GAAN VERTELLEN.

Il est tout de suite allé tout raconter à sa soeur.

(2) Zij HEBBEN mij gisteren de auto HELPEN WASSEN.

Hier ils m'ont aidé à nettoyer la voiture.

b) Drie infinitieven

Wanneer de werkwoordelijke eindgroep uit drie infinitieven bestaat, dan gaat het om de infinitief van een zelfstandig werkwoord en twee infinitieven van hulpwerkwoorden of groepsvormende werkwoorden. Zoals bij een combinatie van twee infinitieven staat het zelfstandig werkwoord altijd het laatst. Wat de volgorde van de hulpwerkwoorden en groepsvormende werkwoorden betreft, geldt het volgende:

1. Vlak voor de infinitief van het zelfstandig werkwoord staan de aspectuele hulpwerkwoorden *staan*, *liggen*, *zitten*, *lopen* en *hangen* (→ 8.3).

2. Daarvoor komen de hulpwerkwoorden *komen*, *blijven* en *gaan*.

Hij HEEFT de hele middag in de tuin ZITTEN LEZEN

Il a lu toute l'après-midi, assis dans le jardin.

Hij IS in de tuin GAAN ZITTEN LEZEN.

Il est allé lire dans le jardin.

3. Nog eens daarvoor staan de modale hulpwerkwoorden zoals *kunnen*, *mogen*, *moeten*, *willen*, (*niet*) *hoeven* en de verplicht groepsvormende werkwoorden *durven*, (*be*)*horen*, *dienen*.

Ze ZAL het niet DURVEN GAAN VRAGEN.

Elle n'osera pas aller le demander.

4. Vooraan in de werkwoordelijke eindgroep staan de hulpwerkwoorden *hebben* en *zijn*.

Hugo zou hier ZIJN KOMEN ETEN.

Hugo serait venu manger ici.

Men kan opmerken dat de werkwoordsvormen in het Frans in dezelfde volgorde voorkomen als die in het Nederlands, voor zover het Frans overeenkomstige werkwoorden gebruikt.

c) Een voltooid deelwoord + een infinitief

Bij een combinatie van een voltooid deelwoord en een infinitief zijn de twee volgordes mogelijk, maar de volgorde *voltooid deelwoord* + *infinitief* is de meest gebruikelijke.

Die boeken MOESTEN eergisteren al VERSTUURD ZIJN.

Die boeken MOESTEN eergisteren al ZIJN VERSTUURD.

Ces livres auraient dû déjà être envoyés avant-hier.

Tijdens de persconferentie ZULLEN de jongste cijfers MEEGEDEELD WORDEN.

Tijdens de persconferentie ZULLEN de jongste cijfers WORDEN MEEGEDEELD.

Lors de la conférence de presse, les derniers chiffres seront communiqués.

d) Voltooid deelwoord + twee infinitieven

Bij een combinatie van een voltooid deelwoord met twee infinitieven is het voltooid deelwoord altijd het zelfstandig werkwoord. Er zijn drie mogelijke volgordes die echter in gebruikelijkheid verschillen. De meest gewone en algemene volgorde is het zelfstandig werkwoord (hier het voltooid deelwoord) vóór de andere werkwoorden. De plaatsing van het deelwoord tussen de infinitieven is typisch voor België, terwijl achteropplaatsing van het deelwoord kenmerkend is voor zeer formele schrijftaal. De volgorde die het meest met de Franse overeenkomt, is dus de minst gebruikelijke en dient zo veel mogelijk vermeden te worden.

De tekst ZOU om 10 uur VERTAALD MOETEN ZIJN.

Le texte devrait être traduit à 10 heures.

De tekst ZOU om 10 uur MOETEN VERTAALD ZIJN. <Belgisch Nederlands>

De tekst ZOU om 10 uur *MOETEN ZIJN VERTAALD*. <schrijftaal>

Marc ZOU nooit zoveel *BETAALD MOGEN HEBBEN*.

Marc n'aurait jamais dû payer autant.

Marc ZOU nooit zoveel *MOGEN BETAALD HEBBEN*. <Belgisch-Nederlands>

Marc ZOU nooit zoveel *MOGEN HEBBEN BETAALD*. <schrijftaal>

Dat geheim ZOU nooit *VERKLAPT MOGEN WORDEN*.

Ce secret ne devrait jamais être trahi.

Dat geheim ZOU nooit *MOGEN VERKLAPT WORDEN*. <Belgisch Nederlands>

Dat geheim ZOU nooit *MOGEN WORDEN VERKLAPT*. <schrijftaal>

Zoals uit de voorbeelden blijkt, staan de hulpwerkwoorden *zijn*, *hebben* en *worden* achteraan.

1.4.4 De tweede verbale pool bevat wel een persoonsvorm: zinnen met achter-pv

Wanneer de tweede verbale pool een persoonsvorm bevat, kunnen er daarnaast nog een, twee of meer werkwoorden staan in de vorm van een infinitief of een voltooid deelwoord.

a) Persoonsvorm + infinitief

Meestal komt de persoonsvorm voor de infinitief, maar de andere volgorde is niet uitgesloten. Ze is formeler en komt vooral in schrijftaal voor.

[Ze zei] dat ze het niet KON HOREN.

[Ze zei] dat ze het niet HOREN KON.

Elle a dit qu'elle ne pouvait pas l'entendre.

b) Persoonsvorm + voltooid deelwoord

Beide volgordes zijn mogelijk, maar er zijn wel regionale verschillen in gebruik.

[Ik weet niet meer] wat hij GEZEGD HEEFT.

[Ik weet niet meer] wat hij HEEFT GEZEGD.

Je ne sais plus ce qu'il a dit.

c) Persoonsvorm + twee infinitieven

De infinitief van het zelfstandige werkwoord staat achteraan, of hij nu ingeleid wordt door *te* of niet. De persoonsvorm staat helemaal vooraan. In Belgisch Nederlands vind je ook vaak de volgorde waarbij de persoonsvorm helemaal achteraan staat.

[Ik denk] dat hij HEEFT WILLEN DANSEN.

[Ik denk] dat hij WILLEN DANSEN HEEFT. <Belgisch Nederlands>

Je pense qu'il a voulu danser.

[Ze zegt] dat hij gisteren IS KOMEN ETEN.

[Ze zegt] dat hij gisteren KOMEN ETEN IS. <Belgisch Nederlands>

Elle dit qu'il est venu diner hier.

d) Persoonsvorm + voltooid deelwoord + infinitief

In deze combinatie van werkwoordsvormen is het voltooid deelwoord altijd het zelfstandig werkwoord, net zoals in de combinatie 'voltooid deelwoord + twee infinitieven'. Er zijn drie volgordes mogelijk, waarbij de persoonsvorm altijd voor de infinitief staat. Het voltooid deelwoord kan *voor*, *na* of *tussen* deze twee werkwoorden staan. Vooropplaatsing van het voltooid deelwoord (1) heeft de voorkeur, terwijl tussenplaatsing ervan (2) typisch is voor Belgisch Nederlands. Achteropplaatsing van het deelwoord (3) is kenmerkend voor formele schrijftaal. (Vergelijk boven: de volgorde van de combinatie 'voltooid deelwoord en twee infinitieven' in zinnen met voor-pv.)

- (1) [Ze denken] dat hij niets GEZIEN KAN HEBBEN.
Ils pensent qu'il n'a rien pu voir.
- (2) [Ze denken] dat hij niets KAN GEZIEN HEBBEN. <Belgisch Nederlands>
- (3) [Ze denken] dat hij niets KAN HEBBEN GEZIEN. <schrijftaal>

1.5 De laatste zinsplaats

1.5.1 Algemene karakterisering

Op de laatste zinsplaats kunnen een of twee zinsdelen of zinsdeelstukken voorkomen. Het gaat vooral om zinsdelen en zinsdeelstukken in de vorm van een prepositionele constituent of van een bijzin. Andere types constituenten komen slechts uitzonderlijk op de laatste zinsplaats voor.

Er zijn twee redenen om een zinsdeel of een zinsdeelstuk op de laatste zinsplaats te zetten. Volgens het links-rechtsprincipe is de laatste zinsplaats de plaatsingszone voor zinsdelen met een grote informatieve waarde. De tweede reden heeft te maken met de ingewikkeldheid van de zinsbouw. Zinsdelen of zinsdeelstukken in de vorm van een bijzin of van een lange prepositionele constituent worden wegens hun lengte vaak niet in het middenstuk geplaatst. Om een ingewikkelde zinsbouw te vermijden is het aangewezen om dergelijke bijzinnen (1-2) en prepositionele constituenten (3) na de tweede verbale pool te plaatsen.

- (1) Thomas IS gisteren, *omdat hij zich niet lekker voelde*, wat eerder naar huis GEGAAN.
<minder gebruikelijk>
Thomas IS gisteren wat eerder naar huis GEGAAN *omdat hij zich niet lekker voelde*.
Thomas est rentré hier un peu plus tôt à la maison parce qu'il ne se sentait pas bien.
- (2) Thomas HEEFT gisteren het verhaal *dat hij altijd met Kerstmis aan zijn kleinkinderen vertelt*, ten beste GEGEVEN. <minder gebruikelijk>
Thomas HEEFT gisteren het verhaal ten beste GEGEVEN *dat hij altijd met Kerstmis aan zijn kleinkinderen vertelt*.
Hier, Thomas a débité l'histoire qu'il raconte toujours à ses petits-enfants à Noël.
- (3) We HEBBEN de hele avond *naar een documentaire over de geschiedenis van Indonesië na de tweede wereldoorlog* GEKEKEN.
We HEBBEN de hele avond GEKEKEN *naar een documentaire over de geschiedenis van*

Indonesië na de tweede wereldoorlog.

We HEBBEN de hele avond *naar een documentaire* GEKEKEN *over de geschiedenis van Indonesië na de tweede wereldoorlog.*

Nous avons passé toute la soirée à regarder un documentaire sur l'histoire de l'Indonésie après la seconde guerre mondiale. (x)

1.5.2 Prepositionele constituenten

Prepositionele constituenten met allerlei functies kunnen voorkomen op de laatste zinsplaats: indirect object (1), prepositioneel object (2), adverbiale bepaling (3), predicatieve toevoeging (4), bijvoeglijke bepaling (5). Prepositionele constituenten met de functie van plaats- of richtingsobject of die inherent element zijn, zijn echter uitgesloten (6-7).

- (1) Kristien HEEFT het boeket GEGEVEN *aan haar moeder.*
Christine a donné le bouquet à sa mère.
- (2) Ik WIL haar BEDANKEN *voor deze mooie bloemen.*
Je veux la remercier de ces belles fleurs.
- (3) Hij IS naar Praag VERTROKKEN *met vier koffers.*
Il est parti à Prague avec quatre valises.
- (4) Hij HEEFT de prins VERANDERD *in een kikvors.*
Il a transformé le prince en une grenouille.
- (5) Ik HEB *veel romans van Hugo Claus* GELEZEN.
Ik HEB *veel romans* GELEZEN *van Hugo Claus.*
J'ai lu beaucoup de romans d'Hugo Claus.
- (6) *Ze HEBBEN een jaar GEWOOND *in Parijs.*
Ze HEBBEN een jaar *in Parijs* GEWOOND.
Ils ont habité à Paris pendant une année.
- (7) *Paul HEEFT de motor GEZET *in gang.*
Paul HEEFT de motor *in gang* GEZET.
Paul a mis le moteur en marche.

1.5.3 Bijzinnen

Subjectsinnen (→ 4.1.2.2), direct-objectsinnen (→ 4.2.2.2) en prepositioneel-objectsinnen (→ 4.4.2.4) die beginnen met *dat*, *of* of een vragend woord, staan gewoonlijk op de laatste zinsplaats.

Het IS duidelijk *dat ze lasagne lust.*

Il est clair qu'elle aime les lasagnes.

Ik ZAL nooit WETEN *of hij het boek gestolen heeft.*

Je ne saurai jamais s'il a volé le livre.

HEEFT hij niet VERTELD *waar ze woont?*

N'a-t-il pas dit où elle habite?

Ze ZAL er zich over VERBAZEN *dat Catherine zwanger is.*

Elle s'étonnera de ce que Catherine soit enceinte.

Relatieve bijzinnen volgen net zoals in het Frans gewoonlijk onmiddellijk op hun antecedent. Als het antecedent in het middenstuk staat, kan de relatieve bijzin dus ook in het middenstuk staan, maar plaatsing op de laatste zinsplaats is dikwijls meer

aangewezen. Hoe langer de bijzin, hoe groter de neiging om hem op de laatste zinsplaats te zetten.

Marc HEEFT gisteren het verhaal *dat hij altijd vertelt*, ten beste GEGEVEN.
Marc HEEFT gisteren het verhaal ten beste GEGEVEN *dat hij altijd vertelt*.
Hier, Marc a débité l'histoire qu'il raconte toujours.
Marc HEEFT gisteren het verhaal *dat hij altijd met Kerstmis aan zijn kleinkinderen vertelt*, ten beste GEGEVEN. <minder gebruikelijk>
Marc HEEFT gisteren het verhaal ten beste GEGEVEN *dat hij altijd met Kerstmis aan zijn kleinkinderen vertelt*.
Hier, Michel a débité l'histoire qu'il raconte toujours à ses petits-enfants à Noël.

Hetzelfde geldt voor andere bijvoeglijke bijzinnen.

We HEBBEN het gerucht *dat hij zou aftreden*, GEHOORD. <minder gebruikelijk>
We HEBBEN het gerucht GEHOORD *dat hij zou aftreden*.
Nous avons entendu le bruit selon lequel il démissionnerait.
Ze ZAL de vraag *waar de schat verborgen is*, STELLEN. <minder gebruikelijk>
Ze ZAL de vraag STELLEN *waar de schat verborgen is*.
Elle posera la question de savoir où le trésor est caché.

Ook een beknopte bijzin die nabepaling is in een nominale, adjectivische of adverbiale constituent (→ 2.2.4.2) staat meestal op de laatste zinsplaats en wordt dus net als de bovenvermelde bijvoeglijke bijzinnen van zijn kern gesplitst.

We HEBBEN *de mogelijkheid* VOORZIEN (*om*) *later stukken toe te voegen*.
We HEBBEN *de mogelijkheid (om) later stukken toe te voegen* VOORZIEN. <minder gebruikelijk>
Nous avons prévu la possibilité d'ajouter d'autres éléments par la suite.

In al deze gevallen van nabepalingen op de laatste zinsplaats komen de nabepalingen gesplitst van hun kern voor. Als de tweede verbale pool niet is ingevuld, komt de nabepaling normalerwijze wel direct na zijn kern. Inherente elementen (die vlak voor de tweede verbale pool staan) kunnen echter wel tussen kern en nabepaling staan, net zoals in zinnen waarin de tweede verbale pool wel is ingevuld.

We VOORZAGEN *de mogelijkheid (om) later stukken toe te voegen*.
Marc GAF gisteren *het verhaal ten beste dat hij altijd met Kerstmis aan zijn kleinkinderen vertelt*.

1.5.4 Andere constituenten

Andere taalelementen dan prepositionele constituenten en bijzinnen komen slechts sporadisch voor op de laatste zinsplaats. Vooral adverbiale en nominale constituenten met de functie van adverbiale bepaling van tijd zijn niet ongewoon op het einde van een zin. Deze constituenten zijn echter altijd onbeklemtoond (in tegenstelling tot de bovenvermelde prepositionele constituenten) en kunnen daarom ook opgevat worden als uitloopconstructies (→ 1.7).

Hij HEEFT erg weinig GEDAAN *deze zomer / gisteren*.
Il a fait très peu de choses *cet été / hier*.

Alle deelnemers ZULLEN daarover bericht ONTVANGEN *volgende week / morgen*.
Tous les participants recevront un message à ce propos la semaine prochaine / demain.

1.5.5 Onderlinge volgorde van de elementen die op de laatste zinsplaats kunnen voorkomen

Indien er twee zinsdelen of zinsdeelstukken op de laatste zinsplaats staan, is dit de tendens:

1. prepositioneel object
2. andere prepositionele constituenten (over het algemeen adverbiale bepalingen)
3. bijzinnen
eerst bijvoeglijke bijzinnen
dan alle bijzinnen, behalve bijvoeglijke bijzinnen en bijzinnen *van graadaanduidend gevolg*
ten slotte bijzinnen van graadaanduidend gevolg

a) Een prepositioneel object komt vóór zinsdelen met een andere functie

Ik HEB nooit GETWIJFELD *aan zijn eerlijkheid* gedurende al die jaren.
Je n'ai jamais douté de sa sincérité pendant toutes ces années.

b) Prepositionele constituenten staan voor bijzinnen

Ik HEB hem nog eens GEVRAAGD *naar zijn mening* omdat ik hem apprecieer.
Je lui ai demandé encore une fois son avis parce que je l'apprécie.

c) Bijvoeglijke bijzinnen staan voor andere bijzinnen

Hij WIL de mogelijkheid ONDERZOEKEN *of de volgorde ook anders kan, als hij er nog de tijd voor heeft*.
Il veut examiner si un autre ordre est possible, s'il en a encore le temps.

d) Bijzinnen van graadaanduidend gevolg staan verplicht achter andere bijzinnen

Ze VOND het zo erg *dat je wegging, dat ze de hele nacht gehuild heeft*.
Elle trouva si grave que tu partes qu'elle a pleuré toute la nuit.

In al deze gevallen komt de onderlinge volgorde van de elementen op de laatste zinsplaats overeen met de onderlinge volgorde van die elementen in het Frans.

1.6 De aanloop

De aanloop gaat vooraf aan de eerste zinsplaats. Net als in het Frans wordt de aanloop in de gesproken taal door intonatie en in de geschreven taal door een komma van de kernzin gescheiden.

Kortom, het plan IS in alle opzichten GESLAAGD.
Bref, le plan a abouti sous tous les rapports.
Die kaartjes, HEB je die al ONTVANGEN?

Ces cartes, tu les as déjà reçues?
Zulke bananen, die ZOU ik nooit KOPEN.
De telles bananes, je n'en achèterais jamais.

We onderscheiden drie types:

a) Aanloop type 1

De aanloop bestaat uit een zinsverbindend of tekststructurerend element (*connecteur*) zoals *kortom, met andere woorden, integendeel*. Semantisch speelt die constituent geen rol in de inhoud van de kernzin zelf, maar hij geeft de kernzin zijn plaats binnen een groter tekstgeheel.

Met andere woorden, Kristien IS het beu.
En d'autres termes, Christine en a assez.
Integendeel, we ZULLEN rekening MOETEN HOUDEN met zijn capaciteiten.
Au contraire, nous devons tenir compte de ses capacités.

Zinsverbindende adverbialen en prepositionele constituenten komen vooral voor in de aanloop, de eerste zinsplaats en het middenstuk (zie de appendix op het einde van dit hoofdstuk voor een overzicht van de plaatsingsmogelijkheden van de belangrijkste zinsverbindende adverbialen en prepositionele constituenten).

b) Aanloop type 2

De constituent die in de aanloop staat, wordt door middel van een verwijzwoord in de eigenlijke zin heropgenomen. Plaatsing in de aanloop markeert die constituent als thema van de zin op een explicietere manier dan op de eerste zinsplaats. Dit type aanloop komt in het Frans overeen met linksdislocatie.

In tegenstelling tot het Frans is het verwijzwoord voor subject, direct en indirect object geen persoonlijk pronomen, maar een demonstratief pronomen (*die* of *dat*). (Vergelijk (1-2) met (1a-2a)). Het verwijzwoord voor prepositionele objecten is een (al dan niet gesplitst) pronominaal adverbium (*daarop, daarbij, hierdoor ...*) (3).

- (1) *Die jongen, die* STOND gisteren in de krant.
Ce garçon, il était dans le journal hier.
- (2) *Je zus, die* HEBBEN we in een café ONTMOET.
Ta soeur, nous l'avons rencontrée dans un café.
- (3) De medewerking van Marc, *daar* REKEN ik op.
De medewerking van Marc, *daarop* REKEN ik.
La participation de Marc, je compte dessus.

- (1) a. * *Die jongen, hij* STOND gisteren in de krant.
- (2) a. * *Je zus, haar* HEBBEN we in een café ONTMOET.

Voor adverbialen in de aanloop, die in het Frans geen verwijzwoord hebben, is het verwijzwoord meestal een adverbium als *toen, dan* of *zo* of een (al dan niet gesplitst) pronominaal adverbium.

Vorige week, toen ZOU jij toch de post VERZORGEN?

La semaine dernière, tu allais tout de même t'occuper du courrier?
Volgende week, dan ZAL hij niet KOMEN.
La semaine prochaine, il ne viendra pas.
Met een hamer, daar MOET je het mee DOEN.
Avec un marteau, c'est avec ça que tu dois le faire.

Opmerking

Toen en *dan* verwijzen beide naar een adverbiale bepaling of bijzin van tijd. *Dan* is in alle gevallen mogelijk, maar *toen* verwijst altijd naar het verleden.

In 1986, toen WOONDEN we nog in Rome.
En 1986, nous habitons encore à Rome.
Toen Paul téléphonerde, toen WIST ze het nog niet.
Lorsque Paul appela, elle ne le savait pas encore.

In 1986, dan WOONDEN we nog in Rome.
En 1986, (alors) nous habitons encore à Rome.
Toen Paul téléphonerde, dan wist ze het nog niet.
Lorsque Paul appela, (alors) elle ne le savait pas encore.

Vanavond, dan IS het feest bij ons thuis.
**Vanavond, toen IS* het feest bij ons thuis.
Ce soir, il y a une fête chez nous.
Volgende week, dan ZAL hij niet KOMEN.
**Volgende week, toen ZAL* hij niet KOMEN.
La semaine prochaine, il ne viendra pas.

Het hier bedoelde type zinnen met aanloop komt niet zo vaak voor in de geschreven taal. We treffen die zinnen vooral aan in gesproken taal, maar minder dan in het Frans. Het Nederlands beschikt immers over een andere mogelijkheid om een constituent thematisch te maken, namelijk door hem op de eerste zinsplaats te plaatsen (→ 1.2.2.1). Bij weglating van de komma-intonatie en van het verwijzwoord staat de constituent niet langer in de aanloop, maar op de eerste zinsplaats en heeft men even goede, en in schrijftaal gangbaardere, zinnen.

Die jongen STOND gisteren in de krant.
Ce garçon était hier dans le journal.
Je zus HEBBEN we in een café ONTMOET.
Ta soeur, nous l'avons rencontrée dans un café.
Met een hamer MOET je het DOEN.
C'est avec un marteau que tu dois le faire.
Vorige week ZOU jij toch de post VERZORGEN?
La semaine dernière, tu allais tout de même t'occuper du courrier?
Volgende week ZAL hij niet KOMEN.
La semaine prochaine, il ne viendra pas.

Ook een bijzin met de functie van subject, object of adverbiale bepaling kan in de aanloop geplaatst worden om hem als thema te markeren.

Dat ze lasagne lust, dat IS duidelijk.
Qu'elle aime les lasagnes, ça, c'est clair.
Of hij het boek gestolen heeft, dat ZAL ik nooit WETEN.
S'il a volé le livre, ça, je ne le saurai jamais.

Waar ze woont, dat HEEFT hij niet VERTELD.
Où il habite, ça, il ne l'a pas dit.
Dat alles op tijd klaar zal zijn, daar MOET je maar niet *op* REKENEN.
Que tout soit prêt à temps, tu ne dois pas compter là-dessus.
Toen ik binnenkwam, toen WAS de dokter al VERTROKKEN.
Quand je suis entré, (à ce moment-là) le médecin était déjà parti.
Als je wil meedoen, dan MOET je op tijd VERTREKKEN.
Si tu veux participer, (alors) tu dois partir à temps.

Die bijzinnen kunnen in de regel ook op de eerste zinsplaats staan, zonder verwijzwoord, maar met inversie in de kernzin.

Dat ze lasagne lust, IS duidelijk.
Qu'elle aime les lasagnes, c'est clair.
Of hij het boek gestolen heeft, ZAL ik nooit WETEN.
S'il a volé le livre, je ne le saurai jamais.
Waar ze woont, HEEFT hij niet VERTELD.
Où elle habite, il ne l'a pas dit.
Toen ik binnenkwam, WAS de dokter al VERTROKKEN.
Quand je suis entré, le médecin était déjà parti.
Als je wil meedoen, MOET je op tijd VERTREKKEN.
Si tu veux participer, tu dois partir à temps.

Een opmerkelijke uitzondering vormen de prepositioneel-objectzinnen. Bij vooropplaatsing staan die altijd in de aanloop en nooit op de eerste zinsplaats. Ze vergen met andere woorden altijd een verwijzwoord in de kernzin.

**Dat alles op tijd klaar zal zijn, moet* je niet op rekenen.
Dat alles op tijd klaar zal zijn, daar MOET je niet *op* REKENEN.
Que tout soit prêt à temps, tu ne dois pas compter là-dessus.

c) Aanloop type 3

Er zijn enkele types bijzinnen die bij vooropplaatsing alleen maar in de aanloop kunnen staan, met of zonder verwijzwoord in de kernzin. Het gaat om enkele types van conditionele, concessieve en conditioneel-concessieve bijzinnen. Voor een overzicht van dergelijke bijzinnen, zie 2.2.2+3.

Komt hij morgen niet, dan moeten we zonder hem vergaderen.
**Komt hij morgen niet, moeten* we zonder hem vergaderen.
S'il ne vient pas demain, nous devons nous réunir sans lui.

Al bied je een half miljoen, ik wil hem (toch) niet verkopen.
**Al bied je een half miljoen, wil ik* hem (toch) niet verkopen.
Même si tu m'offres un demi-million, je ne veux pas le vendre.

Wat hij ook verteld heeft, ik heb Sofie niet gezien.
**Wat hij ook verteld heeft, heb ik* Sofie niet gezien
Quoi qu'il ait raconté, je n'ai pas vu Sophie.

1.7 De uitloop

De uitloop bestaat uit taalelementen die na de kernzin geplaatst worden en ervan gescheiden worden door een komma-intonatie of die onbeklemtoond zijn. We onderscheiden twee types uitloopconstructies: uitlopen met en zonder een verwijfswoord in de kernzin.

a) Tot type 1 behoren elementen van allerlei aard die op het einde van de zin kunnen worden toegevoegd: een verduidelijking, een overweging, een inperking, een evaluatieve toevoeging enz. Die toevoegingen volgen na een komma-intonatie of zijn gewoon niet beklemtoond.

Ze BEZOEKEN hun ouders wel af en toe, *om de drie maanden ongeveer*.
Ils visitent leurs parents de temps à autre, tous les trois mois environ.
Het colloquium WAS een succes, *alhoewel*.
Le colloque a été un succes, encore que.
Ik HEB hem GEZIEN *gisteren*.
Je l'ai vu hier.

b) Een uitloop van type 2 bestaat uit een constituent die in de kernzin door een verwijfswoord wordt aangekondigd. Als verwijfswoorden komen dezelfde taalelementen voor als voor aanloopconstructies, maar ook persoonlijke pronomina kunnen als verwijfswoorden voor een uitloop gebruikt worden. Vergelijk:

HEB je *haar* al ONTMOET, *mijn vrouw*?
L'as-tu déjà rencontrée, ma femme?
Die HEB ik nog niet GELEZEN, *die brief*.
Je ne l'ai pas encore lue, cette lettre.
We HEBBEN *er* nog lang *over* GESPROKEN, *over die kwestie*.
On en a encore discuté longtemps, de cette affaire.

Uitloopconstructies komen bijna uitsluitend voor in gesproken taal. In geschreven taal kan de uitloop een nominale constituent met de functie van subject bevatten. Dat komt overeen met de Franse constructie waarbij het subject na het werkwoord komt. In beide talen gaat het hier om formele en administratieve taal.

Hiervoor KOMEN in aanmerking *al degenen die geboren zijn voor 1940*.
Pour ceci entrent en ligne de compte tous ceux qui sont nés avant 1940.

In zowel geschreven als gesproken taal kunnen in de uitloop ook bepaalde bijzinnen staan, die door een intonatiebreuk van de kernzin gescheiden worden. Dit is onder andere het geval voor relatieve bijzinnen die de gehele kernzin als antecedent hebben.

Er IS een ongeluk GEBEURD op de E19, *wat een ernstige vertraging in de richting van Antwerpen veroorzaakt*.
Un accident s'est produit sur l'E19, ce qui cause un sérieux ralentissement en direction d'Anvers.

Appendix

De plaatsingsmogelijkheden van de zinsverbindende adverbia

In de onderstaande tabel worden alleen de meest gangbare plaatsingsmogelijkheden van de zinsverbindende adverbia vermeld.

	Aanloop	Eerste zinsplaats	Middenveld
Alleen	X	X	
Allereerst		X	
Anders (= zo niet; voor de rest)		X	(X)
Anders (= toch, nochtans)			X
Bijgevolg		X	X
Bovendien	(X)	X	X
Daarenboven	X	X	X
Daarentegen		X	X
Dan ook			X
(Desal)niettemin		X	X
Dus	(X)	X	X
Echter	(X)		X
Evenwel	X		X
Immers	X		X
Integendeel	X		(X)
Kortom	X		X
Namelijk			X
Niettemin		X	X
Nochtans	(X)	X	X
Nu		X	X
Overigens	X	X	X
Toch		X	X
Trouwens	X		X
Vandaar		X	
Voorts		X	X
Zo		X	

Sommige adverbia kunnen samen met een ander zinsdeel op de eerste zinsplaats staan. Ze geven dan een zekere prominentie aan dat zinsdeel. *Jan daarentegen is niet gekomen*. Kunnen ook zo gebruikt worden: *echter, evenwel, immers, nu*.